

Село Оженин в роки німецької окупації

*...Відкрий свої сторінки, Україно,
Прийшла пора, тепер найліпший час
Назви нам пращурів до першого коліна,
Зміцни, о земле, давниною нас.*

Євген Сааді

Історія рідного краю – невіддільна частина усієї історії. Як малі струмки живлять великі ріки, так історія людства складається з окремих фактів і подій кожної області, району, міста, села.

За радянської доби події Другої світової війни були надто загероїзовані. Прагнути встановити об'єктивність подій на території села Оженин Острозького району Рівненської області – наше завдання. Власне, в роботі хотілося висвітлити події Другої світової війни, спираючись на літературні джерела, свідчення очевидців подій, копії і оригінали документів.

З 1920 р. землі Західної України: Холмщина, Надсяння, Лемківщина, Підляшшя, Волинь відійшли до складу Польщі. Друга світова війна об'єднала українські землі. Трохи більше, ніж за два тижні після нападу Німеччини на Польщу (1 вересня 1939 р.), радянські війська Українського фронту під командуванням С. Тимошенка о третій годині тридцять хвилин ранку 17 вересня почали займати вихідні позиції вздовж польсько-радянського кордону. Після захоплення мостів через р. Горинь, на територію Польщі вступили перші радянські підрозділи. Опір Червоній Армії чинили батальйони польського Корпусу Охорони Прикордоння.

Кордон проходив за 4 кілометри від села Оженин. Місцеві жителі пам'ятають, як радянські війська прямували до села зі сторони с. Стадники, а управитель пана Єловицького зібрав необхідне добро в бричку і втікав в напрямку Рівного. Польські війська залишали село. Старші виходили і зустрічали радянських воїнів хлібом-сіллю, маючи надію на волю і краще життя. Таким чином, був реалізований таємний протокол пакту Молотова-Рібентропа від 23 серпня 1939 р.

28 вересня 1939 р. був укладений німецько-радянський договір, який остаточно розмежував зони німецько-радянської окупації колишньої Польщі. Кордон збігався в основному з «лінією Керзона». В жовтні 1939 р. були проведені вибори до Народних Зборів Західної України. Вибори проводилися під пильним наглядом радянських військ і партійної влади. Всі кандидати належали до „блоку і безпартійних». Депутатом від с. Оженин була обрана селянка-наймичка Уляна Василівна Єфімчук-Дячук родом з села Стадники.

1 листопада 1939 р. Верховна Рада СРСР «задовольнила» прохання Народних Зборів Західної України включити західних українців до складу

УРСР. 3 3 грудня 1939 р. м. Рівне стає обласним центром. Село Оженин увійшло до Острозького району новоствореної області.

Радянська влада створювала нові органи влади. Головні економічні перетворення зводилися до націоналізації й колективізації. Обережно нова влада зміцнювалася у проведенні земельної реформи. Після Народних Зборів проголошено конфіскацію землеволодінь поміщиків, монастирів і державних чиновників. Земля передавалася селянським комітетам, яким належало поділити її серед безземельних і малоземельних селян. Василь Семенович Давидов, 1928 р. народження, згадує, як восени 1939 р. в парку панів Єловицьких селяни в присутності представника з району обирали голову сільського комітету. Ним став селянин-бідняк Огородник Павло.

В селі було роздано 332 га поміщицької землі 182 малоземельним і безземельним дворам, а на 5 грудня 1940 р. у селі 182 двори мали у своєму користуванні 525,5 га землі, в тому числі – 419,6 га – орної. У лютому 1941 р. у 20 господарств об'єдналися в артіль ім. Ворошилова. В березні 1941 р. колгосп мав у своєму розпорядженні 161 га землі, 12 пар коней.

Поля допомагали засівати трактори Оженинської МТС, яка була організована в 1940 році в колишньому маєтку пана Єловицького. Кілька дівчат, серед них Олімпія Савич, Євгенія Войтович закінчили курси трактористів і працювали механізаторами. Таким чином, насильницька колективізація розпочалася з 1940 р. На 1 січня 1941 р. МТС мала 9 тракторів, 1 автомашину, 20 тракторних плугів, 4 тракторні сівалки, 4 жатки, 7 молотарок.

Важливим для радянського режиму було встановлення контролю над потенційно-ворожим йому суспільством. З приходом радянської влади Острог залишили монахи-капуцини з отцем Габріелем Бонасем. Вони поселилися при Оженинському римо-католицькому костелі Найсвятішого Серця Господа Ісуса. Богослужіння в храмі відбувалися до 1943 р.

В 1940 р. залізнична станція Острог стала пунктом збору для депортації польського населення на Схід – в Казахстан. Події репресій та депортацій ще потребують пошукової роботи.

В 1940 р. в Оженині було створено сільську раду. Головою був обраний Сорочинський І. Ф. В грудні 1940 р. відбулися вибори до місцевих рад. Цього ж року утворилась комсомольська організація, секретарем якої був обраний Олександр Юрченко.

З 1 жовтня 1939 р. по 22 червня 1941 р. організатором і директором першої семирічної школи був Щепцов В. Я. Школа знаходилася в панському будинку. Бернацька Ганна, 1927 р. народження, свідчить: «З'явилися нові вчителі. Пам'ятаю Добровольську Наталю, Пелех Олену Сергіївну, Перцмана Абрама Мойсеевича. Але найстрашнішим було те, що в школі вчителі казали, що Бога немає і не треба ходити до церкви». У сільському клубі, який відкрив двері на початку 1940 р. в одному з колишніх приміщень маєтку пана Єловицького, почали працювати гуртки художньої

самодіяльності. Тут можна було прочитати свіжі радянські газети, журнали.

Недовго довелося жити «по-новому». 22 червня 1941 р. Німеччина напала на СРСР. З перших хвилин війни Волинь стала ареною запеклих боїв. Німецька армія групи «Південь» швидко просувалася у напрямку Житомира і Києва. 30 червня фашистські війська були вже під Острогом.

На оборону з Шепетівки були кинуті військові частини 16-ої армії генерала Лукіна. Це були 381-ий мотострілецький полк підполковника А. І. Підпригори, частини 109-ої мотострілецької дивізії і різні зібрані по лісах військові підрозділи, які вціліли в боях з танками Клейста. Пізніше до них приєдналися частини 213-ої мотострілецької дивізії. З 26 червня по 2 липня тривала жорстока битва за місто Острог. Оскільки Оженин розташований за 12 кілометрів від районного центру, то вже 3-го липня фашисти вступили в село. Десантні групи німців діяли в тилу деморалізованих радянських військ, безкарно нищили живу силу і техніку. Село оповив морок фашистської окупації.

Згідно декрету Гітлера від 20 серпня 1941 р., на більшій частині України створювався т.з. Рейхскомісаріат України. Комісаром було призначено ката польського і українського народів гауляйтера Пруссії Еріка Коха. Для управління цією територією було створено систему каральних адміністративних та інших органів влади.

На території станції Острог розмістилася німецька комендатура. Загарбники нещадно грабували населення, вони забрали 196 корів, 12 коней, 36 свиней. Селяни ставали наймитами нової влади. В селі було створено сільське господарство – Держмаєток. Жителі села орали, сіяли, пололи буряки, здавали свої «ставки» зерна. В 1941 році в Оженині почалося будівництво шосейної дороги Острог-Рівне через с. Тайкури. Будівельні роботи, вела фірма «Гельмус», база якої розташовувалася в полі, навпроти вулиці Шамраївка. Жителі села працювали на залізниці (станція Шепетівка, Здолбунів, Оженин), пункті «Заготзерно», «Ротсмайстернях» в Хорівському лісництві.

Жахливими подіями наповнилося життя села восени 1941 р. У вересні-жовтні, протягом трьох днів, німецькі солдати гнали військовополонених з міста Шепетівки, через Оженин, в сторону Рівного. Бернацька Ганна, 1927 р. народження, свідок тих подій, згадує: «... це була страшна картина. Осінь холодна, дощова. Майже роздягнені, голодні, тягнули одне одного як могли. А котрі були безсилі, падали, німці їх розстрілювали. Коли колони проходили, то наші селяни підбирали тіла і хоронили». Більш конкретну інформацію нам повідомляють документи. В документі «Известные обстоятельства расстрела советских военнопленных возле леса, неподалеку от села Оженино Острожского района Ровенской области», складеного дільничим інспектором Острозького РВВС у с.Оженин 6 травня 1986 р., записані жителі села, які були свідками та учасниками поховань в лісі, поблизу дороги Оженин-Країв (так звані «Савчукових кущі»: С. Макарович,

Л. Макаревич, Є. Панчук, М. Онишук, Ф. Кондратюк, М. Дробенюк, Є. Троцький, В. Козак, В. Марискевич). Полонені поховані в двох могилах: в першій – вісім, в другій – шістнадцять чоловік. В 1977 р. школярами Оженинської восьмирічної школи встановлено пам'ятний знак на місці поховання.

Німецькою владою були створені спеціальні загони поліції – айнзацгрупи. Вони повинні були «прочищати» райони від євреїв, комуністичних діячів, різних агентів та інших небажаних елементів із соціальних, політичних чи расових причин, щоб гарантувати «політичну безпеку». Єврейське населення зганялося в гетто, а потім – в концтабори. Гетто було створено і в Острозі. Тут у нелюдських умовах утримували євреїв. Всіх їх (крім тих, яких врятувало місцеве населення) знищували фашисти. Євреї приходили і на хутори с. Оженин зі сторони Рівного-Острога. Їхніми рятівниками стали родини Онишуків, Козаків, Макаревичів, Сорочинських, Кондратюків. Відомо, що сім'я Сорочинських за роки війни переховувала та надавала допомогу 15-тьом, а сім'я Кондратюків – 17-тьом євреям. А ось свідчення Івана та Людмили Макаревичів: «Люди зверталися до нас по допомогу. Були такі, які приходили, щоб помитися, поїсти і йшли далі, інші тимчасово переховувалися вдома. А були і такі, які з нашою допомогою викопували в лісі «схрони»-землянки, де і жили. Тих, хто помирав, хоронили в лісі.

Мій старший брат Володимир працював на залізниці черговим по станції, він добре знав німецьку мову, тому, коли фашисти передавали дані про облаву, Володя попереджав наших квартирантів, і вони сиділи у землянках. Був також випадок, коли ми складали на горіщі сіно, Мотель Ключник саме прийшов за їжею. В цей час наїхали німці. Ми Мотеля заложили сіном, гітлерівці походили по садибі, позаглядали, а Володя, який був у формі, з ними про щось поговорив, і вони пішли. Через деякий час ми допомогли Мотелю вибратись з сіна, і він пішов у ліс.

А було і так. Мотель був у нас вдома, в хаті лишив свої чоботи. Його брат Юра вийшов з лісу і, підходячи до хати, помітив фашистів. Чоботи ми швидко сховали в хліві, біля якого був прив'язаний собака. Коли німці підійшли до хліва, собака гавкав і не пускав їх. Вони його подражнили, посміялись і пішли. До цієї пори зі страхом згадуємо цей випадок і той страх, який перенесли ми і два єврейські хлопці, тому що якби німці знайшли братів, то не пощадили б ні їх, ні нашої сім'ї.

А ще пам'ятаю, коли у нас дома ховався єврей Гольдман. Він був дуже розумною і хорошою людиною; розбирався в техніці, відремонтував двигун в селі Країв. У Гольдмана був радіоприймач, і ми слухали новини з фронту».

Товариством єврейської культури України та Фондом «Пам'ять жертв фашизму» присвоєно звання Праведників народів світу таким оженинським сім'ям: Макаревичам Кузьмі та Марії, їх брату Степану; Кондратюкам Лук'яну Феодосійовичу і Федорі, їх сину Лук'яну; Сорочинським Петру

Мироновичу і Ксенії Яківні та їх сину Борису. Комісією, створеною при Національному інституті пам'яті катастрофи і героїзму Яд-Вашем (Ізраїль), вони нагороджені почесною грамотою та медаллю Праведника народів світу. Згідно рішення цієї ж комісії їхні імена викарбувано на Стіні пошани в Алеї Праведників Яд-Вашем.

З осені 1941 року по 1943 рік в одному з приміщень польського маєтку пана Єловицького діяла Вища Народна школа. Директором школи був Шаповал Г. П., а завучем Аделя Козловська. Після закриття школи діти ходили вчитися до вчителів додому. Під час війни провадилися богослужіння в православній церкві Святого Архистратига Михаїла. Настоятелем церкви був отець Володек Людкевич (уніат).

Німецькою владою складалися реєстри жителів села для вивезення до Німеччини. В реєстрах громадян (жінки) с. Оженин Острозького району 1922 р. народження зазначено 15 чоловік, 1923 р.н. – 23, 1924 р.н. – 17, 1925 р.н. – 18. Реєстр громадян (чоловіки) 1922 р. народження записано 14 чоловік, 1923 р.н. – 10, 1924 р.н. – 15, 1925 р.н. – 22. Вказувалося місце проживання, фах, місце роботи, становище, сімейний стан. Завірено головою району Мотренком, перевірено і скореговано старостою села Оженин Романським 28 квітня 1943 р.

Збереглися донесення старости Романського Районному голові Острога. В одному з них повідомляється, що робітники 1923, 1924, 1925 років народження не прийдуть на «комісію поборів». Вони працюють у фірмі «Гельмус», Державному маєтку, Ротсмайстернях, і їх шефи заявили, що робітників своїх не відпустять на роботи до Німеччини; вони ж заборонили підписувати лист від 2 червня 1943 р. та особисто їхати на комісію в м. Рівне.

Давидов Василь Семенович згадує, як восени 1941 р. до Німеччини забрали трьох людей: Савчука Дмитра, Бабонько Олександра та сина Просяновської, інші повтікали.

Сваволя окупантів викликала стійкий опір жителів Оженина. Вони йшли до лав ОУН-УПА чи радянських партизанських загонів. З 1942 року в нашому краї, неподалік сіл Теремне і Оженин діяли партизанські загани з'єднання Героя Радянського Союзу А. З. Одухи. Для більш ефективної боротьби в населених пунктах району створюється мережа підпільних організацій. В самому селі діяла підпільна група, яка виникла на початку 1942 року і увійшла до складу Острозької підпільної організації. Очолював групу заступник голови Острозького підпільного комітету К. М. Дмитрук.

В 20-х роках Карпо Дмитрук перебрався до Радянської України, а в 1942 р. повернувся і влаштувався працювати на залізничну станцію села Оженин в пункт Заготзерна. Звідти і вів розвідувальну діяльність. Згодом до підпільної роботи залучив техніка В. Г. Бузюна, який жив на станції і міг спостерігати за рухом поїздів вночі. Таким чином, спостереження велося цілодобово. Розвідувальні дані передавалися в Острозький підпільний комітет, а потім – партизанському загоні А. З. Одухи. Підпільники всіляко

шкодили окупантам – засипали вагони піском, сміттям, битим склом, робили отвори в підлозі, щоб перешкодити відправленню зерна до Німеччини. У 1942 р. на північно-західній околиці села було пущено під укіс ворожий ешелон із спорядженням.

В липні 1943 р. К. М. Дмитрук разом з В. Г. Бузюном і робітником пункту Заготзерна М. Шведом зібрали розвідувальні дані про розташування вогневих точок на залізничній лінії, стан охорони залізничного мосту через р. Горинь, що поблизу села Бродів. Після відповідної підготовки диверсійна група партизанів зробила спробу підірвати міст. Диверсія була невдалою. Рух ворожих поїздів на залізничній лінії Здолбунів-Шепетівка було перервано лише на добу.

В 1943 р. в с. Оженин прибули три угорські військові частини, у складі яких були словаки і солдати «Русской Освободительной Армии». Вони розмістилися в приміщеннях маєтку панів Єловицьких. Підривна діяльність на залізниці визначала їх головне завдання – її охорону. За селом, в напрямку Здолбунова було вирізано 200 квадратних метрів лісу вздовж залізниці. Прихід мадяр перетворив життя селян в справжнє пекло: проводилися облави, арешти, розстріли людей.

Шостак Іларіон Онуфрійович з с. Стадники свідчить: «В 1943 р. прийшли угорські військові, «мадяри», як їх ми називали. Вони жили в Оженині, їздили по селах і проводили облави. Влітку, перед жнивими, їхали вони в сторону мосту р. Горинь, і хтось навздогін їм вистрелив із села. Мадяри почали палити село, вбивати людей. Одна вулиця згоріла повністю, в селі загинуло 18 чоловік. Потім палили вулиці в селах Бухарів і Колесники. Назад поверталися в Оженин з худобою, яку забрали в людей.

Мого діда не було вдома. Коли почули, що в хліві реве корова, забрали і повели. Батько просив, щоб корову вернули, але ніхто на нього не звертав уваги. Спокійного життя не було».

Організувавши збройну боротьбу за відродження української держави, ОУН-УПА кинула клич: «Воля народам, воля людині». Українська Повстанська Армія (УПА), що сформувалася в жовтні 1942 р. на Поліссі, як єдине ціле, ділилась на чотири великі групи: УПА-Південь, УПА-Схід, УПА-Захід, УПА-Північ. Остання охоплювала Західну Волинь і Полісся. Поблизу Оженина проходила одна з ліній зв'язку Південної військової округи УПА-Північ: Верхів-Плоска-Вишеньки-Країв-Колесники-Бугрин-Сергіївка. Командиром Південної військової округи УПА був полковник П. Олійник-Еней.

В околиці села діяли повстанські групи М. Федорця, Горбатюка, Ф. Дмитрука. Учасник визвольних змагань Бернацька Ганна згадує: «Робота в УПА була законспірована. Я працювала зв'язковою, ходила в розвідку. У нас було правило: «Здобудеш Українську державу, або загинеш у боротьбі за неї. Ні просьби, ні погрози, ні смерть не змусять тебе зрадити таємниці», і ми йшли за дорученням своїх керівників, ми вірили в перемогу,

знаючи, що попереду нас чекає каторга або смерть.» Була засуджена до десяти років каторги, відбувала покарання з 1946 р. в Архангельську, а в 1949-1955 рр. в таборах Іркутської області. В «Книзі Пам'яті Волині» (том 6) повідомляється про оженинців-учасників національно-визвольних змагань, серед яких 27 було репресовано і 25 – загинуло.

За словами гауляйтера України Еріка Коха передбачалося, щоб поляк при зустрічі з українцем убив його і, навпаки, щоб українець хотів убити поляка, а якщо при цьому вони по дорозі уб'ють по одному євреєві, то німецька влада досягне того, що їй потрібно. Польська верхівка вже від перших днів більшовицької (1939-1941рр.) і гітлерівської окупацій, як і раніше, вороже ставилася до українського визвольного руху та української державності взагалі. В. Сергійчук в своїй книзі «Поляки на Волині», досліджуючи тему польсько-українського конфлікту, пише, що уважне вивчення документів дає підставу стверджувати, що окупанти зуміли зіштовхнути між собою українців і поляків Волині після того, як українська поліція за наказом ООН перейшла в підпілля, в ряди УПА в 1943 р. Компромісу між обома сторонами так і не було досягнуто. В «Выписке из разведсводки штаба соединения партизанских отрядов Камянец-Подольской области от 1-го июня 1943 года №7, карта 1:100000, хут. Гороховый, г. Славута» читаємо: «В лесах Острожского, Шумского и Мизочского районов националисты активизируют свои действия против немцев.... Польская полиция, находящаяся на службе у немцев, спровоцирована выступить против националистов».

В донесенні керівника радянських партизанів Рівненської області В. Бегми начальнику УШПР Т. Строкачу від 14 липня 1943 р. йшла мова про об'єднання зусиль поляків у боротьбі проти гітлерівців та українських націоналістів: «Договорились полностью о совместных действиях против немецких гарнизонов, диверсии на железных дорогах и против украинских националистов».

Давній міжнаціональний конфлікт поляків і українців, що поглибився втручанням гітлерівців і більшовиків, призвів до трагічних наслідків для обох народів. Відбувалися відплатні збройні акції з обох сторін. Жорстокими були спільні каральні дії проти мирного населення німців і поляків. Василь Семенович Давидов згадує: «В той час мені було 15-16 років. Я був свідком тих подій на території с. Оженин. А мій батько, Давидов Семен Іванович, 1904 р. народження, вів щоденник». Ось окремі епізоди з щоденника мовою оригіналу: «... 1943 р. 11 серпня. Спалено хутори с. Оженин і с. Бродів німцями і поляками (щуцманами):

1. Федора Савича спалено хату і клуню;
2. Миколайчука Івана: хата і хлів, замордували його дочку Софію і кинули в вогонь;
3. Василюка Панаса: спалено хату, клуню і вбили коня. Самого Панаса щуцмани хотіли спалити в огні живцем, але він був настільки міцним, що

чотири шуцмани не могли з ним справитися. Тоді поляки його застрелили і тіло вкинули у палаючу хату;

4. Дулевич Ганни згоріла хата;

5. Михалюка Оверка хата і клуня;

6. Фурманець Мелашки спалено хату;

7. Болтович Марію живу вкинули у вогонь. Був страшний пожар...

18 листопада 1943 р. села палили венгри, без німців і поляків. Ніхто не загинув, бо завчасно заховались по лісах.

В книзі «Трагедія Волині» В. Сергійчука наводяться факти: „27 грудня 1943 р. курінь Ясеня знищив польську колонію Вітольдівку, де вбито кільканадцять осіб. Втрати українських повстанців – 4 вбитих і 2 поранених». В організації самооборони хутора Вітольдівки у 1943-1944 рр., брав участь священник місцевого костелу Габріель Банась. Він займався організацією доставки фуражу, одягу, продуктів, мав контакти з іншими групами самооборони, які знаходились в Оженині, угорцями і словаками.

Перед наступом Червоної Армії західноукраїнські землі стали тереном, де взаємно поборювали одна одну водночас чотири сили: німецькі окупанти, УПА, польська Армія Крайова та «червона» партизанка. Кожна з цих сил мала на меті завоювання (чи збереження) свого військово-політичного контролю над Західною Україною, щоб у майбутньому втримати її у своїй державі.

Наближався січень 1944 р. Повертався фронт. В щоденнику С. І. Давидова записано: «1944 рік, 18 січня. Німці з венграми відступили в сторону Здолбунова. Люди с. Оженин і навколишніх сіл розпочали забирати додому зерно з німецьких складів. О годині 11 дня із сторони Тайкур-Новосілок приїхали чотири бронемашини і одна грузова машина німців з поляками. Без усякого попередження почали стрілянину по людях. Загибло шість осіб: 1. Савіч Соловей Петрович; 2. Савіч Устина; 3. Бернацький Кузьма (21 рік); 4. Алексіюк Марія; 5. Федорець Галя (13 років); 6. Дмитрук Володимир (10 років). Багато людей загинуло з інших сіл, ще більше було поранено. Під час стрілянини люди намагалися заховатись. Хто сховався в клуню чи хлів, польсько-німецька банда підпаловала будинки».

Савич Антоніна Степанівна, 1930 р. народження, згадує: «18 січня 1944 рік. Зранку було тихо. Люди йшли до церкви. А потім десь появилися німці і поляки. Стрілянина. Село горить. Люди біжать до лісу. Жінки боялися, що підпалять церкву, і пішли, по сусідству, до одного господаря – Бернацького Матвія. Його син Кузьма в цей час спав у хаті. До хати вбіг німець і запитав: «рус партизан». Моя мама, Савич Устина, сказала, що нема нікого. Кузьма вибіг і хотів втекти через двір сусіда Савича Петра. Але його наздогнала німецька куля. Німець повернувся у хату і застрелив мою маму: її на драбині принесли додому. Мене послали в ліс, до дядька Кузьми, щоб зробив домовину. Коли переходила залізницю, почула навколо себе свист; то стріляли з бронепоїзда. Але коли побачили, що дитина,

припинили обстріл. Дядько Кузьма не зміг прийти, тому що німці вбили його тещу. Домовину зробили вдома. Того дня було вбито восьмеро людей.

19 січня. Стрілянина стихла. Вісім домовин на санчатах привезли до церкви. Відправи не було. Вбитих неможливо було поховати через обстріли бронепойзда, що курсував по залізничній колії. Люди тиждень копали могили. До поховання домовини стояли у церкві».

Рятівним притулком для людей були ліс та погребі. І Божею волею вважали, коли озвірілим окупантам не вдавалося зірвати зачіпку з дверей або ж просто вони обминали хату. Близько двох тижнів, до приходу радянської армії, село потерпало від звірств каральних акцій німців, поляків, мадярів. 24 січня 1944 р. командування Першого Українського фронту (командуючий М.Ватутін) прийняло рішення провести Луцько-Ровенську операцію силами 13 і 60-ї армій.

Наступ розпочався 27 січня 1944 р. 287 стрілецька дивізія під командуванням генерал-майора Й. Панкратова одержала наказ форсувати Горинь на смузі шириною в 10 кілометрів (від залізниці до міста Острога) з тим, щоб звідти просуватися в напрямку Здолбунів-Рівне. В складі 287 стрілецької дивізії було 3 стрілецькі полки – 866, 868, 870, а також 850 артилерійський полк. 866 стрілецький полк під командуванням полковника І. Акімова наступав на місто Острог, 868 – під командуванням О. Тарасова – в напрямку села Хорів, 870 – під командуванням А. Писарева - в напрямку села Оженин. Найсерйозніший опір противника зустрів 870 стрілецький полк, якому довелося вибивати сильно укріплені в селі Оженин і на станції Острог два батальйони фашистської піхоти. Фашисти відступили в напрямку Здолбунів-Рівне. 5 лютого Оженин був звільнений від німецької окупації. Василь Семенович Давидов свідчить: «28 січня 1944 р. під час фронтових боїв від німецького бомбардування з літаків загинуло 16 людей с. Оженин і багато військових».

В селі була відновлена радянська влада. Головою сільської ради у 1944 р. був призначений Дивак Т. С. І зразу ж почалася мобілізація. 85 жителів села пішли до лав Червоної Армії. Приблизно стільки ж, тих хто раніше був зв'язаний з ОУН-УПА переходувалося, а частина безпосередньо знаходилася у діючих відділах УПА.

Були і свої особливості мобілізації на фронт. Ветеран війни Іларіон Онуфрійович Шостак згадує: «В 1944 р. почалася мобілізація до армії всіх, хто народжений до 1926 р. Але забирали і молодших. Забрали і мене. Прийшли вночі, підняли з постелі і повели у хлів. Там тримали цілу ніч під замком. Вранці, під конвоєм, всіх повели в Оженин, а потім до Острога. Там загнали у тюрму і вели допит. З міста знову ведуть до залізничної станції, посадили в товарні вагони і відправили на військову підготовку.»

Тому 1944-1945 рр. стали не менш стражденими для нашого люду. Мабуть не було такої родини, сім'ї, яку б обминуло горе. 45 жителів села загинули на фронтах війни. В село приходили похоронки з фронту на батьків, синів та братів, які загинули. В їх пам'ять, поблизу залізничної станції, в 1964 р. місцевою владою поставлено обеліск Слави.

Не давали спокою і енкаведисти (як вони казали «вылавливаем и уничтожаем бандеровских бандитов»). Важко було жителям села пережити ті часи. Вдень не давали спокою енкаведисти, а вночі з'являлись повстанці зі своїми вимогами. В 1945 р., в своїй хаті, був вбитий голова сільської ради Дивак Т. С. Продовж 1944-1945 рр. місцева сільська рада розподіляла між селянами землю; виступала ініціатором змагання за збирання врожаю; організовувала збір продуктів шахтарям Донбасу; виділяла лісоматеріал для будівництва хат родинам військовослужбовців та демобілізованим.

В лютому 1944 р. відновила роботу Оженинська МТС, яка укладала договори з селянськими родинами та бідняцькими господарствами на виконання тракторних робіт. Восени цього ж року запрацювала семирічна школа. Сільську бібліотеку та клуб було вирішено відкрити в кінці 1945 р.

Давно відійшли в минуле події Другої світової війни. Але скільки б років не минуло після війни, вона ніколи не забудеться. Ще й досьогодні не все відомо про ті страшні часи. Наше завдання продовжувати розпочату роботу, встановлювати нові факти, знаходити нові імена, щоб без перекручень трактувати історію рідного краю. Знати і поважати минуле – повинно жити в нашій свідомості, в нашій пам'яті, примножуватися новими подіями і передаватися із покоління в покоління.

Джерела та література

1. Фонди ОДІКЗ.
2. Особистий архів Т. Б. Дмитренко.
3. Спогади жителів с. Оженин: Бернацької Ганни Юхимівни, 1927 р.н.; Давидова Василя Семеновича, 1928 р.н.; Савич Антоніни Степанівни, 1930 р.н.
4. Спогади Шостака Іларіона Онуфрійовича, 1926 р.н., жителя с. Стадники.
5. Щоденник Давидова Семена Івановича, 1904 р.н.: Рукопис. – Особистий архів В.С.Давидова.
6. Фонди музею історії с. Оженина.
7. Андрухов П. Волинська земля /хроніка-джерела-постаті. – Сокаль, 1992.
8. Рущкий М. Голгофа. – Рівне: Світанкова зоря, 1996.
9. Історія міст і сіл Української РСР. Ровенська обл. – К., 1973. – 646 с.
10. Денищук О. Книга Пам'яті Волині: т. 6. – Рівне: „Формат-А», 2004. – 512с: іл.
11. Сергійчук В. Поляки на Волині у роки Другої світової війни. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2003. – 576 с.
12. Сергійчук В. І. Трагедія Волині. Причини й перебіг польсько-українського конфлікту в роки Другої світової війни. – К.: Українська Видавнича Спілка, 2003. – 140 с.
13. Острозький краєзнавчий збірник. – Випуск 1. – Острог, 2004 – 76с.
14. Косик В. Україна і Німеччина в Другій світовій війні. – Париж; Нью-Йорк; Львів, 1993. – 660 с.
15. O. Remigiusz Kranc OFMCap W drodze z Ostroga na Kołymę. – Biały Dunajec; Ostróg, 1998. – (Biblioteka «Wołania z Wołynia»).